

ACTIVITIES OF STATE ARMY UNITS IN MARITIME SECURITY

МОРСЬКА ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ – ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Заборовський Віталій Віталійович

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Морська охорона України – структурний підрозділ Державної прикордонної служби України, основні задачі якого пов'язані з охороною державного кордону України на морі та інших водних просторах. Морська охорона Державної прикордонної служби України здійснює охорону морського кордону, захист суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, охорону річкової ділянки та контроль за плаванням та перебуванням у територіальному морі. Загальна протяжність морського кордону сягає 1,355 тисячі кілометрів, з яких майже 1,06 тисяч кілометрів по Чорному морю, 250 кілометрів – по Азовському та 49 кілометрів – по Керченській протоці. Крім того площа виключної (морської) економічної зони сягає 72 тисячі квадратних кілометрів [1].

Створення морської охорони було розпочате одразу після з проголошення незалежності України, одночасно зі створенням прикордонних військ України. У 2001 р. було розпочато реформу прикордонної служби, в результаті якої 31 липня 2003 р. прикордонні війська України були перетворені на Державну прикордонну службу України (ДПСУ). У цьому ж році ДПСУ (а також морська охорона) з гідністю витримали перше випробування – це був російсько-українській конфлікт навколо острова Тузла. Він був спричинений спорудженням Росією дамби в Керченській протоці від Таманського півострова до острова Тузла. На думку аналітиків, метою конфлікту було вчинення тиску на Україну стосовно делімітації кордону в Керченській протоці та Азовському морі. 29 вересня 2003 р. Росія розпочала активну фазу будівництва дамби – від російської станиці Тамань Темрюкського району Краснодарського краю у напрямку до острова Тузла починають насипати греблю з метою з'єднання її з російським берегом. Працюючи у три зміни, будівельники споруджують по 150 метрів греблі на день. Перемовини почались після того, як будівельники досягли українського прикордонного понтону. Україна наполягала на тому, що Азовське море і

Керченська протока повинні бути внутрішніми водами України і Російської Федерації, розділеними державним кордоном. За таким принципом розмежування Тузла належить до України. Росія наполягала на тому, що офіційно чітко проведені кордони як в акваторії Азовського моря, так і в Керченській протоці відсутні, а також відмовлялася визнати Тузлу островом, наполягаючи на тому, що це коса. Крім того РФ вказувала на те, що тільки континентальна частина Криму відійшла Україні. Протягом вересня та першої половини жовтня тривало загострення протистояння, і тільки 23 жовтня 2003 р. будівництво дамби зупинили – між українськими прикордонниками і російськими будівельниками залишалося близько 100 метрів. В листопаді 2003 р. прем'єр-міністри РФ і України домовились про припинення подальшого будівництва дамби. 2 грудня 2003 р. на Тузлі відкрилася нова прикордонна застава. У липні 2005 р. в результаті чергових консультацій України та Російської Федерації прес-служба МЗС України оголосила, що Росія визнала приналежність Україні острова Коса Тузла і «вод навколо нього». Проте в Департаменті інформації і друку МЗС РФ у відповідь на таку інформацію сказали: «правовий статус острова Тузла залишається невизначеним» [2]. І це стало першим кроком, який зробила РФ на шляху до анексії та подальшої окупації Кримського півострова. В таких умовах дуже гостро постало питання щодо подальшої розбудови морської охорони ДПСУ.

Протягом 2005–2006 рр. були закуплені 52 катери для охорони річкових ділянок кордону. У 2007 р. згідно з постановою КМУ було прийнято першу програму «Облаштування та реконструкція державного кордону» на період до 2015 р. Серед іншого вона передбачала оновлення корабельно-катерного складу морської охорони [3]. У серпні 2011 р. в Ізмаїлі завершили двомісячний курс навчання перші 17 бійців підрозділу спеціального призначення морської охорони ДПСУ [4]. В 2012 р. на озброєнні морської охорони надійшли один великий патрульний катер проекту 58130 «Орлан» та чотири малих патрульних катери типу UMS-1000, 11 грудня 2012 р. було отримано великий патрульний катер BG-200 «Балаклава» проекту «Орлан», у січні 2013 р. було сформовано дивізіон річкових кораблів на Західній військово-морській базі [5]. В кінці 2013 р. до складу морської охорони входили: два кораблі проекту 1241.2 «Молнія»; п'ять кораблів морської охорони проекту 205П; 18 катерів морської охорони проекту 1400М «Гриф»; 1 катер морської охорони проекту «Орлан»; 17 малих катерів морської охорони проекту «Калкан»; 6 малих катерів морської охорони типу UMS-1000; 62 різноманітних малих катери [6].

2 березня 2014 р. 12 одиниць корабельно-катерного складу Севастопольського та Ялтинського загонів морської охорони були передислоковані з Криму до Одеси й включені до складу Одеського загону морської охорони ДПСУ. Після проведення псевдореферендуму про статус Криму, 18 березня 2014 р. ДПСУ почала вивід морської охорони з Криму –

11 кораблів Керченського загону морської охорони було перебазовано до Маріуполя на додачу до 7, які вже базувались там же [7]. 31 серпня 2014 р. тактична група з двох сторожових катерів морської охорони ДПСУ на Азовському морі була обстріляна з берега невідомими в районі села Безіменне, в наслідок чого катер BG-119 отримав пошкодження й затонув, з 9 членів екіпажу 2 зникли безвісти й 7 отримали поранення. Це були перші втрати українських моряків-прикордонників у війні, яку Росія розв'язала на нашій землі. 7 липня 2015 р. під час виходу з корабельно-катерної стоянки в бухті Маріуполя підірвався на міні й затонув малий катер морської охорони типу UMS-1000 – з 7 членів екіпажу, які перебували на борту загинули 2 особи, 5 прикордонників отримали поранення. В подальшому пошкоджений катер було піднято, відремонтовано та повернуто до строю 26 травня 2017 року. Станом на 2016 р. в складі морської охорони було 13 кораблів та 56 катерів. Протягом року було проведено ремонт 3 кораблів і 33 катерів, побудовано малий катер морської охорони «UMS–1000» із броньованим захистом. На базі Ізмайльського навчально-тренувального загону Морської охорони підготовлено 300 фахівців (за 12 напрямками). У навчальних закладах іноземних партнерів підвищено професійний рівень 41 моряка-прикордонника (в США, Румунії, Польщі та Великій Британії) [8].

Розвиток Морської охорони як сучасної структури, що гарантовано забезпечуватиме захист національних інтересів України на морській та річковій ділянках кордону, у її виключній (морській) економічній зоні передбачено Стратегією інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року та іншими документами державного планування. Відповідно до концептуальних підходів Морську охорону планується розбудувати по типу Берегових охорон провідних європейських країн з широкими правоохоронними функціями. Загальне зменшення чисельності корабельно-катерного складу буде компенсовано за рахунок підвищення його функціональності, економічності та технічної оснащеності. Основним же способом несення служби буде комплекс дій, направлених на отримання інформації від усіх можливих джерел стосовно руху суден морськими шляхами сполучення, використання даних повітряної розвідки з одночасним патрулюванням груп кораблів та катерів у визначених районах [1]. На сьогодні триває проведення комплексу заходів щодо розвитку рівня оперативності реагування на морі, який полягає в підвищенні спроможностей Морської охорони шляхом оновлення корабельно-катерного складу, удосконалення відомчої системи базування, системи висвітлення надводної обстановки, а також досягнення сумісності сил і засобів Морської охорони та ВМС ЗС України.

Основні завдання підготовки зосереджені на: удосконаленні рівня практичної підготовки персоналу щодо реалізації правоохоронних та правозастосовних функцій під час охорони державного кордону України та

захисту суверенних прав України у виключній (морській) економічній зоні; опануванні сучасних зразків озброєння та техніки, готовності до їх застосування; нарощуванні практичної складової в системі підготовки, враховуючи практичний досвід застосування корабельно-катерного складу; удосконаленні навчально-матеріальної бази для підготовки персоналу всіх рівнів; проводиться робота щодо розширення спектру заходів міжнародного прикордонного співробітництва з державами – членами і партнерами НАТО та Європейського Союзу, у т.ч. в рамках Форуму Чорноморського прикордонного співробітництва. Взято участь у заходах спільної з підрозділами ВМС ЗС України підготовки, у т.ч. в міжнародних навчаннях «Сі Бриз», «Ріверайн» та «Чорноморський яструб», а також інших безпекових ініціативах, що відповідають інтересам України [9].

Література:

1. Морська охорона Державної прикордонної служби України продовжує розвиватися. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/morska-ohorona-derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-ukraini-prodovzhu-rozvivatisya/>.
2. Хроніки незалежності. Чи була Тузла репетицією анексії Криму? URL: https://lb.ua/news/2018/06/07/399652_hroniki_nezavisimosti_li_tuzla.html.
3. Постанова від 13 червня 2007 р. N 831 Про затвердження Державної цільової правоохоронної програми «Облаштування та реконструкція державного кордону» на період до 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2007-%D0%BF#Text>.
4. Пограничные «коммандос» будут искать наркотики под водой и брать нарушителей на бордаж. «Сегодня. UA» от 7 августа 2011.
5. Киевский завод возобновит строительство бронекатеров для речного дивизиона ВМСУ. URL: <https://dumskaya.net/news/kievskij-zavod-vozobnovit-stroitelstvo-bronekate-039506/>.
6. Состояние и перспективы развития военно-морских сил Украины (2013). URL: <https://topwar.ru/39861-sostoyanie-i-perspektivy-razvitiya-voenno-morskih-sil-ukrainy-2013.html>.
7. Морские силы Крыма перебрались в Донбасс. URL: <http://donbass.ua/news/region/2014/03/18/morskie-sily-kryma-perebralis-v-donbass.html>.
8. Біла книга-2016: Державна прикордонна служба України. URL: [https://dpsu.gov.ua/upload/file/rozd_1_1_2_\(1\).compressed.pdf](https://dpsu.gov.ua/upload/file/rozd_1_1_2_(1).compressed.pdf).
9. Розвиток морської охорони. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/rozvitok-morskoi-ohoroni/>.